

ність, вони намагаються безпідставно розширити зміст господарської діяльності. Участь держави у ЗЕД це достеменно спростовує.

Віднесення до ЗЕД інвестиційної діяльності за участі держав– нерезидентів, що передбачає капіталовкладення в економіку України, а також інвестиційної діяльності вітчизняних учасників господарських відносин щодо капіталовкладень в економіки інших держав має важливий практичний аспект. Іноземні держави у цих відносинах також стають учасниками ЗЕД. Саме у цих відносинах виникають специфічні регулятори МЕРП щодо гарантування та взаємний захист інвестицій, специфічні вимоги національного законодавства щодо дозвільного порядку інвестування за межі України, державних гарантій захисту іноземних інвестицій, реєстраційного порядку іноземного кредитування та інші специфічні положення, що відрізняють зовнішньоекономічну інвестиційну діяльність від інвестиційної діяльності у внутрішньогосподарському обігу України.

Висновок. Зовнішньоекономічну діяльність доречно розглядати у двох аспектах: як ЗЕД держав та ЗЕД учасників господарських відносин. У такому значенні вона стає предметом бінарного регулювання господарського та міжнародного економічного права.

Здійснюючи ЗЕД держава виступає у безпосередні господарські відносини через свої органи, а також формує загальне поле зовнішньоекономічної діяльності, виступаючи її регулятором та гарантом захисту прав та законних інтересів суб'єктів цієї діяльності.

Виведення держави з кола суб'єктів ЗЕД заважає цілісно та об'єктивно розглядати зміст сучасних господарських відносин, особливо на їх міжнародному економічному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тынель А. Курс международного торгового права / Тынель А., Функ Я., Хвалеи В. – Минск: Амалфея, 2000. – 2-е изд. – 704 с.
2. Шумилов В. М. Международное экономическое право в эпоху глобализации / В. М. Шумилов. – М.: Международные отношения, 2003. – 272 с.
3. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – 432 с.
4. Антонович М.М. Міжнародне публічне право / М. М. Антонович. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 308 с.
5. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: Підручник. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: КНЕУ, 2003. – 311 с.

А. Р. Чанишева,

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДІЯ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ЧАСІ ЩОДО ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Кодифікацією цивільного законодавства та прийняттям Цивільного кодексу було завершено формування в Україні цивільного законодавства, що відповідає умовам ринкової економіки.

Почався етап його удосконалення в напрямках надання йому більшої доцільності та формальної визначеності. Проте, якщо звернутись до проблеми дії актів цивільного законодавства у часі, то уже при першому наближенні помічається, що законодавство не дає однозначної відповіді на запитання, які виникають у процесі правозастосування.

З огляду на викладене звернення до проблеми виникнення зобов'язальних правовідносин слід визнати актуальним.

Особливу увагу у зв'язку з тлумаченням і застосуванням частини першої ст. 5 ЦК привертають цивільні правовідносини щодо забезпечення виконання зобов'язань, а також цивільні правовідносини, в рамках яких реалізується цивільно-правова відповідальність. Їх особливість полягає в тому, що їх виникнення ставиться під умову виникнення обставин, стосо-

вно яких на момент укладення договору взагалі невідомо, настануть вони чи ні. Викладене тут твердження за своїм юридичним змістом є тотожним положенню частини першої ст. 212 ЦК, що визначає правочини, які вчиняються під умовою настання обставини, що отримала назву відкладальної. Відкладальна умова правочину (договору) за буквою частини першої ст. 212 ЦК має стосуватись правочинів. Але при цьому нічого не передбачається стосовно встановлення відкладальної умови стосовно частини правочину. У доступній літературі нам не вдалось зустріти навіть саму постановку проблеми погодження сторонами правочину (договору) відкладальної обставини щодо окремих умов правочину (договору). З огляду на те, що законодавець, встановлюючи правила про недійсність правочинів, формулює окреме положення про недійсність частини правочину, можна було б стверджувати, що відсутність законодавчого положення про можливість поставлення частини правочину під відкладальну умову означає, що це є неможливим. З іншого боку, трудно знайти аргументи на користь заборони ставити частину правочину під умову настання відкладальної обставини. У цьому немає будь-якого сенсу, особливо з урахуванням того, що немає перешкод для того, щоб виокремити частину правочину і оформити її як окремий правочин (договір). Тому у частині першій ст. 547 ЦК йдеться про «правочин щодо забезпечення виконання зобов'язань».

Правочин щодо забезпечення виконання (основного) зобов'язання неустойкою зазвичай є лише частиною договору, що є підставою цього зобов'язання. Проте з урахуванням викладеного вище, він може розглядатись і як окремий правочин, що підпадає під формулювання частини першої ст. 212 ЦК, тобто як правочин, вчинений під відкладальною умовою. Якщо це – так, то відносини зобов'язання щодо сплати неустойки з моменту укладення договору не виникають. Вони виникають з моменту вчинення боржником порушення основного зобов'язання. А це порушення є підставою зобов'язання щодо сплати неустойки. Отже, відповідно до частини першої ст. 5 ЦК відносини щодо сплати неустойки регулюють актами цивільного законодавства, що були чинними (набрали чинності) на день, коли боржник припустився порушення зобов'язання, забезпеченого неустойкою. Це твердження слід визнати правильним і стосовно випадків, коли неустойка встановлюється законом, як це передбачено частиною першою ст. 548 ЦК, або законодавством, або згідно з положеннями абзаців першого та третього частини другої ст. 551 ЦК.

Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання завдатком може бути вчинений і окремо, і як частина (умова, декілька умов) договору, що є підставою виникнення зобов'язання, забезпеченого завдатком. Такий правочин також слід вважати вчиненим під відкладальною умовою, тобто на нього поширюється частина перша ст. 212 ЦК, а відносини (зобов'язання) щодо завдатку виникають з дня порушення зобов'язання (боржником чи кредитором). Відтак, ці відносини згідно з частиною першою ст. 5 ЦК регулюються актами цивільного законодавства, що були чинними на день порушення зобов'язання, забезпеченого завдатком.

Закону не буде суперечити включення умов про поруку до договору, що є підставою зобов'язання, яке забезпечується порукою, і підписання такого договору його сторонами і поручителем. Але частина перша ст. 553 ЦК передбачає укладення договору поруки як окремого. Якщо стосовно договору купівлі-продажу В.А. Белов пише, що обов'язок оплати товару виникає не з укладення договору, а пізніше, тим більше він повинен був би визнати, що з укладенням договору поруки будь-які права та обов'язки у його сторін теж виникають. Але він пише, що на підставі договору поруки виникають гарантійні правовідносини (а не зобов'язання). До їх змісту, на його думку, входять, зокрема, регулятивні обов'язки поручителя зробити усе можливе для належного виконання забезпеченого порукою зобов'язання – від вербального і майнового впливу на боржника до самостійного виконання зазначеного зобов'язання [1, с. 825]. Але цьому обов'язку поручителя кореспондує не право вимоги кредитора, а його право очікування [1, с. 815].

Повертаючись до проблеми виникнення поруки як відповідного цивільного зобов'язання, слід визнати, що з моменту укладення договору поруки не виникають ні фактичні, ні юридичні відносини між його сторонами, бо цей договір є правочином під відкладальною умовою. Відносини щодо поруки, зобов'язання поруки, обов'язки поручителя і кореспондуючі їм права кредитора виникають у разі і з моменту порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою.

Отже, до цих відносин відповідно до частини першої ст. 5 ЦК застосовуються акти цивільного законодавства, які набули на зазначений момент (день) чинності.

Гарантія повністю відповідає визначенню правочину (ч. 1 ст. 202 ЦК) і одностороннього правочину (ч. 3 ст. 202 ЦК). Відтак, стосовно гарантії цілком доречно говорити, що вона вчиняється. Проте законодавець, можливо з метою надати законодавчому тексту вишуканої словесності, веде мову про видачу гарантії. З дня видачі гарантія є чинною (ч. 2 ст. 561 ЦК). «Чинність» гарантії слід розуміти так, що вона діє як односторонній правочин – регулятор відповідних цивільних відносин, вчинений під умовою настання відкладальної обставини. Такою обставиною є порушення боржником (принципалом) свого зобов'язання. Отже, до моменту порушення будь-яких правовідносин (зобов'язання) між кредитором (бенефіціаром) і гарантом не існує. Відтак, до гарантійного зобов'язання відповідно до частини першої ст. 5 ЦК застосовуються акти цивільного законодавства, що були чинними на день порушення боржником (принципалом) зобов'язання, забезпеченого порукою.

Слід однак визнати, що в науці панує уявлення про те, що «видача» гарантії (вчинення гарантії як одностороннього правочину) породжує гарантійні зобов'язання. Так, Л.В. Панова пише про «зобов'язання гаранта», яке за загальним правилом може бути відкликане [2, с. 611]. Раз мова йде про відкликання, то на момент відкликання зобов'язання гарантом визнається існуючим. За відсутності інших юридичних фактів слід визнати, що зобов'язання гаранта виникає з моменту її видачі (вчинення). Але Л.В. Панова визначає гарантію як «письмове зобов'язання» [2, с. 612], тобто документ. У такому випадку «зобов'язання гаранта» означає теж саме, що і «гарантія» – термін, що вживається, зокрема, у ст. 561 ЦК і позначає документ, в якому викладається зміст зобов'язань гаранта, що виникають у разі настання юридичного факту, визначеного в цьому ж документі.

В.А. Белов пише про «правовідносини із незалежних гарантій», змістом яких є регулятивний обов'язок гаранта – турбуватись про виконання забезпеченого гарантією зобов'язання. Проте, за В.А. Беловим, зазначеному обов'язку кореспондує не право бенефіціара вимагати виконання цього обов'язку, а лише право «розрахувати» на виконання [1, с. 829-830]. Це – теж право очікування, яке цей автор сконструював єдино з метою пояснити, в якій спосіб на боці гаранта (поручителя) виникає відповідальність. Втім, потреба у такому поясненні є відсутньою взагалі: особа добровільно взяла на себе як юридично для неї обов'язкові цивільні обов'язки іншої особи. Позначення їх у Цивільному кодексі як відповідальності обумовлюється суто лінгвістичними міркуванням і не має будь-якого юридичного змісту.

Момент виникнення застави визначається у ст. 585 ЦК. Слід підкреслити, що тут йдеться про речове право і речові правовідносини, а не про зобов'язальні права і правовідносини, тому аналіз ст. 585 ЦК виходить за межі цієї статті. Що стосується зобов'язальних заставних правовідносин, то вони виникають з моменту укладення договору застави, який у тій частині, в якій він породжує зобов'язання, не може вважатись правочином, вчиненим з умовою про відкладальну обставину. Це пов'язане з тим, що виникнення таких зобов'язань не ставиться законом в залежність від порушення зобов'язання, забезпеченого заставою, оскільки ті зобов'язання мають на меті обслуговування речових правовідносин щодо застави, а не сприяння виконанню зобов'язання, забезпеченого заставою. Відтак, до зобов'язальних правовідносин щодо застави застосовуються акти законодавства, що набули чинності на день укладення договору застави і виникнення відповідних відносин.

Викладене дає підстави для висновку про те, що проблема динаміки цивільних зобов'язань потребує подальшого ретельного дослідження стосовно усіх видів таких зобов'язань, а особливо тих, які позначаються у науці як додаткові (акцесорні). Одночасно з удосконаленням положень Цивільного кодексу, що стосуються дії актів цивільного законодавства у часі, це давало б можливість внести більшу визначеність у цивільні правовідносини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов В.А. Гражданское право. Т. IV/ Особенная часть. Относительные гражданско-правовые формы: учебник для бакалавров. – М.: Юрайт, 2013. – 1085 с.
2. Попова Л.В. Гарантія/ Договірне право України. Загальна частина: навч. Посіб./ За ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 603-612.

*Г. І. Чанишева,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ, ЇХ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Розробка теорії колективних трудових правовідносин є актуальним напрямком досліджень науки трудового права. У сучасний період новим імпульсом для дослідження теоретичних та практичних питань правового регулювання колективних трудових відносин стало включення до проекту Трудового кодексу України окремої Книги шостої «Колективні трудові відносини». Проте в останньому зареєстрованому проекті, як і в більшості попередніх проектах, відсутні норми про поняття, види, суб'єкти колективних трудових відносин, що суттєво ускладнює вироблення однозначного підходу до вирішення зазначених питань. До проекту Трудового кодексу України також не включені норми про правовий статус профспілок, їх об'єднань, організацій роботодавців, їх об'єднань, які також є суб'єктами колективних трудових відносин.

Метою даної статті є характеристика правового статусу організацій роботодавців, їх об'єднань як суб'єктів колективних трудових правовідносин на підставі актів чинного трудового законодавства України та внесення пропозицій щодо його закріплення у проекті Трудового кодексу України.

Аналіз чинного трудового законодавства України дає підстави для виділення таких суб'єктів колективних трудових правовідносин, як сторони соціального діалогу та їх суб'єкти, визначені у ст.4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», організації профспілки (дані організації визначаються у ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», хоча у ст.4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» про них не згадується), профспілкові органи, профспілкові представники, інші представники (представник) працівників, роботодавців, уповноважені органи роботодавця, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи соціального діалогу (Національна тристороння соціально-економічна рада та територіальні тристоронні соціально-економічні ради), примирні органи з вирішення трудових спорів (конфліктів).

На національному, галузевому і територіальному рівнях суб'єктами колективних трудових правовідносин, виходячи зі змісту ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», є профспілкова сторона, сторона роботодавців і сторона органів виконавчої влади. Кожна із зазначених сторін має своїх представників, які у ст. 4 визнаються суб'єктами відповідно профспілкової сторони, сторони роботодавців і сторони органів виконавчої влади.

На національному, галузевому та територіальному рівнях суб'єктами сторони роботодавців у ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» визначено організації роботодавців та їх об'єднання, правовий статус яких закріплений Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності». На національному рівні суб'єктами сторони роботодавців є об'єднання організацій роботодавців, які мають статус всеукраїнських; на галузевому рівні – всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців, що діють у межах певного виду або кількох видів економічної діяльності; на територіальному рівні – організації роботодавців та їх об'єднання, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Законом України «Про соціальний діалог в Україні» вперше передбачені критерії репрезентативності для суб'єктів профспілкової сторони та сторони роботодавців. Відповідно до части-